

УДК 343.2/.7

DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2025.24.344438>

І. І. Митрофанов,

докт. юрид. наук, проф., професор
кафедри фундаментальних
і галузевих юридичних наук
Кременчуцького національного
університету
ім. М. Остроградського

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Стаття присвячена дослідженню потреби модернізації Кримінального кодексу (КК) України, спираючись на теоретичні засади механізму кримінально-правового регулювання (МКПР), розроблені провідними українськими вченими. Основна увага зосереджена на аналізі кримінальної відповідальності як ключового елементу МКПР та її форм реалізації. У статті визначається форма реалізації кримінальної відповідальності як регламентований процес перетворення норми кримінального права на реальну поведінку суб'єктів, що включає засудження та визначення обмежень (чи їх відсутність), зафіксовані в обвинувальному вирoku суду.

У роботі критично оцінюються та класифікуються наявні в доктрині та практиці форми реалізації кримінальної відповідальності, пропонуючи поділ на: 1) форму, не пов'язану з призначенням покарання (без судимості, наприклад, засудження без призначення покарання); 2) форму, пов'язану з призначенням покарання, яка, своєю чергою, поділяється на: а) призначення покарання, але без його реального відбування (наприклад, звільнення з випробуванням); б) з реальним відбуванням призначеного покарання.

Аргументується, що примусові заходи медичного характеру (ПЗМХ) та притягнення особи до кримінальної відповідальності (процесуальний етап) не можуть вважатися формами реалізації кримінальної відповідальності. ПЗМХ, зазначається, є засобами безпеки з винятково медичною метою, відмінними від покарання за підставами, змістом та наслідками (відсутність судимості). У статті підкреслюється, що головною формою реалізації кримінальної відповідальності є покарання, яке безпосередньо впливає із санкцій норм кримінального права.

Ключові слова: кримінальна відповідальність; механізм кримінально-правового регулювання; форми реалізації кримінальної відповідальності; покарання; засудження; судимість.

Потреба у трансформації законодавства про кримінальну відповідальність тісно пов'язана з європейською інтеграцією України. Йдеться про такі галузеві зміни, які дозволять повернути національну правову

систему в родину європейського права. Слід урахувати, що значні прогалини в українській системі, зокрема в архітектоніці законодавства та правничій техніці, є загальноприйнятою європейською традицією. Європейські вчені визнають, що понад тридцятип'ятирічні трансформації остаточно не «відірвали» українську правничу систему від соціалістичної спадщини. Національній системі й сьогодні притаманні риси «соціалістичного легалізму», які принципово відрізняють її від європейської континентальної (романо-германської) та англо-американської (загального права) традицій. У цій ситуації перед українською правничою наукою стоїть дилема: 1) продовжувати «суверенний розвиток», відкидаючи твердження про примат права над державою (який існує в розвинутих країнах) на користь примату держави над правом; 2) розібратися в суті необхідної модернізації та нарешті її здійснити.

Вирішення цієї дилеми багато в чому залежить від тих, хто модернізує Кримінальний кодекс (далі – КК) України. Знання про теоретичні засади механізму кримінально-правового регулювання (далі – МКПР), розроблені такими українськими вченими, як Ю. В. Баулін, П. С. Берзін, В. І. Борисов, О. П. Горох, Н. О. Гуторова, О. О. Дудоров, О. М. Литвинов, М. І. Панов, Є. О. Письменський, Ю. А. Пономаренко, Є. Л. Стрельцов, М. І. Хавронюк, В. Я. Тацій і іншими, мають допомогти законодавцю в цьому аспекті.

Метою цього дослідження є окреслення окремих кримінально-правових проблем МКПР. Ця стаття ґрунтується на впевненості, що існує об'єктивна сукупність кримінально-правових категорій, яка є основою цього механізму та забезпечує його здатність виконувати завдання КК України.

Кримінальна відповідальність є ключовим елементом МКПР. Її реалізація відбувається після виникнення кримінально-правових відносин і полягає у впровадженні прав і обов'язків суб'єктів цих відносин у регульовані суспільні відносини, згідно з приписами КК України. Здатність досягти мети кримінальної відповідальності, підтверджена сукупністю відповідних

юридичних фактів, слугує підставою для обрання судом певної форми її реалізації. Ці юридичні факти формуються різним поєднанням чинників, які суд враховує при виборі конкретного засобу кримінально-правового впливу: обставини вчиненого кримінального правопорушення; відомості, що характеризують особу, яка його винно вчинила; інші обставини кримінального провадження. Обраний судом засіб впливу є способом, через який реалізується кримінальна відповідальність.

Реалізація кримінальної відповідальності починається зі складних правових відносин між суб'єктами. Ці відносини, здійснювані згідно з процесуальним кримінальним законом, мають на меті встановити характер і межі взаємних прав і обов'язків. Насамкінець, коли зміст і обсяг цих прав і обов'язків визначено, кримінальна відповідальність винної особи трансформується судом у конкретні кримінально-правові засоби впливу. Саме ці засоби є формами реалізації кримінальної відповідальності.

У філософії форма розуміється як зовнішній вигляд, обрис предмета, а так само порядок або алгоритм протікання процесу. Вона вважається зовнішнім вираженням певного змісту та протиставляється матерії, що є аморфною. Говорячи про форми реалізації кримінальної відповідальності, йдеться про порядок (алгоритм) втілення кримінально-правової реакції держави на вчинене кримінально протиправне діяння. Цей порядок включає: 1) засудження від імені держави конкретної особи, яка винно вчинила суспільно небезпечне діяння; 2) визначення обмежень (особистого, майнового чи іншого характеру) або їх відсутність, які передбачені КК України. Усе це обґрунтовується та відображається в обвинувальному вирoku суду. По суті, форма реалізації кримінальної відповідальності – це регламентований процес перетворення норми кримінального права на реальну поведінку суб'єктів.

КК України наразі фіксує дві основні форми реалізації кримінальної відповідальності. У науці кримінального права традиційно виділяють три форми реалізації кримінальної відповідальності, пов'язані з: 1) призначенням

покарання винному; 2) призначенням покарання, але без його реального відбування; 3) реальним відбуванням призначеного покарання¹. На думку П. Л. Фріса, форми реалізації кримінальної відповідальності розрізняють так: 1) основна форма – постановлення судом обвинувального вироку з призначенням і реальним відбуванням засудженим певного покарання; 2) друга за поширеністю форма – постановлення судом обвинувального вироку з призначенням покарання та одночасним звільненням від його реального відбування; третя форма – засудження винного без призначення покарання та одночасне звільнення від нього на підставі ч. 4 ст. 74 КК України².

Надання одній формі статусу основної, а іншій – другої за поширеністю, суперечить судовій практиці. Вона насправді показує, що найпоширенішим є саме звільнення від відбування покарання винних осіб. Тому, на мою думку, коректніше називати цю форму реалізації кримінальної відповідальності ефективнішою на сучасному етапі розвитку права та держави, але не основною за поширеністю. Водночас, вона залишається головною, оскільки саме на покарання вказують нормативи Особливої частини КК.

Спірним є погляд окремих науковців, які включають «примусові заходи медичного характеру (далі – ПЗМХ)» і «примусове лікування», а так само «притягнення особи до кримінальної відповідальності» до переліку форм реалізації кримінальної відповідальності³. Це пов'язано з тим, що процесуальне кримінально-правове забезпечення є лише підготовкою до реалізації, а не самою її формою. Щодо питання віднесення ПЗМХ до форм реалізації кримінальної відповідальності, то в літературі цю проблему переважно розглядають через порівняння ПЗМХ із покаранням. При цьому

¹ Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія. Київ: Атіка, 2004. С. 28–29; Кузнецов В. В., Савченко А. В., Штанько О. Ф. Сучасне кримінальне право України: курс лекцій. Київ: Вид-во «ПАЛІВОДА А. В.», 2006. С. 43–45.

² Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. Київ: «Центр навчальної літератури», 2004. С. 56.

³ Кримінальне право України. Загальна частина. Практикум: навч. посіб. / за заг. ред. В. К. Матвійчука. Київ: КНТ, 2006. С. 48.

хоча й відзначають певну схожість, головне – підкреслюють відмінності. Спільним із покаранням для примусових заходів медичного характеру є те, що: 1) вони застосовуються судом і визнаються засобом державного примусу; 2) як покарання, так і ПЗМХ є засобами особистісного характеру, тобто застосовуються індивідуально до особи, визнаної винною у вчиненні конкретного кримінального правопорушення; 3) підставою для їх призначення є обвинувальний вирок суду.

Покарання та ПЗМХ є різними правовими інститутами, що відрізняються за кількома ключовими параметрами: *підстави застосування* – покарання застосовується за вчинення кримінального правопорушення, тоді як ПЗМХ – за наявності психічного захворювання та потреби особи в лікуванні; *зміст* – на відміну від покарання, ПЗМХ не містять негативного кримінально-правового оцінювання вчиненого діяння; *метою* ПЗМХ є лікування особи, а не її виправлення, що є метою покарання; *наслідки* – застосування примусових заходів лікування не спричиняє стан судимості, на відміну від покарання. Отож, вірною є думка тих учених, які визнають, що за своїм змістовим навантаженням заходи медичного характеру ні за яких умов не можна визнати покаранням.

КК України в статті 92 метою ПЗМХ визначає обов’язкове лікування особи, якою вчинено суспільно небезпечне діяння, що містить ознаки діяння, передбаченого нормативом Особливої частини КК, а також запобігання вчиненню нею подальших суспільно небезпечних діянь. Важливо, що КК України не вказує для ПЗМХ на ознаки, які є притаманними покаранню – кару та виправлення засудженого. З цього випливає, що твердження про те, що примусові заходи медичного характеру є однією з форм реалізації кримінальної відповідальності, не витримує критики. Засіб кримінально-правового впливу можна вважати формою реалізації кримінальної відповідальності лише тоді, коли він може призначатися за винувато вчинене діяння, що має склад кримінального правопорушення.

При цьому слід звертати увагу на ключові відмінності: 1) *суб'єкт застосування та підстава*: кримінальна відповідальність є реакцією на кримінальне правопорушення, спрямована на винну у його вчиненні особу, а ПЗМХ застосовуються до: а) неосудних осіб, які не підлягають кримінальній відповідальності; б) осіб, щодо яких кримінальна відповідальність не може реалізовуватися через психічне захворювання, що виникло після вчинення кримінального правопорушення; в) осіб, які перебували у стані обмеженої осудності під час вчинення кримінального правопорушення; 2) *місце в нормі кримінального права*: кримінальна відповідальність пов'язана з реалізацією санкцій кримінально-правових нормативів (які передбачають покарання), а ПЗМХ передбачені веліннями Загальної частини, де сформульовані всі елементи цього правового інституту; 3) *характер* – кримінальна відповідальність за своєю суттю є репресивним механізмом, а примусове лікування має винятково медичний характер, що безпосередньо відображено в назві відповідної кримінально-правової категорії.

Існують й інші відмінності, за якими ПЗМХ не належить до кримінальної відповідальності. Так, О. В. Козаченко зазначає, що примусове лікування може розглядатися як окремий кримінально-правовий інститут, яким визначається застосування судом до особи, яка винно вчинила кримінальне правопорушення та має хворобу, що є небезпечною для здоров'я інших осіб, заходів кримінально-правового характеру, які за своєю юридичною природою не можуть бути віднесені ні до покарання, ні до кримінальної відповідальності⁴. Примусові заходи лікування за своєю правовою сутністю є кримінально-правовими засобами безпеки. Їхнє призначення полягає у примусовому лікуванні осіб, які вчинили кримінально карані діяння та становлять небезпеку для суспільства через свій психічний стан.

⁴ Козаченко О. В. Застосування інших кримінально-правових заходів як альтернатива кримінальної відповідальності юридичних осіб. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 2. С 39–40; Козаченко О. В. Інституційне визначення лікувальних заходів. *Вісник Прокуратури*. 2006. № 2. С. 90–91.

Якщо покарання є правовим наслідком винного кримінально караного діяння, то засоби виправлення та безпеки пов'язані винятково із соціальною небезпекою суб'єкта, незалежно від наявності його вини. Отже, засіб безпеки (до яких належить і примусове лікування) має іншу мету, ніж покарання: він не має на меті відплату чи залякування, його основною метою справедливо визнається усунення «небезпечного стану» особи, яка вже вчинила або потенційно може вчинити суспільно небезпечне діяння.

В. К. Гришук виокремлює три класичні форми реалізації кримінальної відповідальності: 1) осуд; 2) покарання; 3) судимість. *Осуд* – це єдина форма, що може реалізовуватися самостійно. Він є формою реалізації негативної (ретроспективної) кримінально-правової відповідальності. Відповідно до КК України, осуд поділяється на *два види*: а) осуд без призначення покарання; б) осуд із призначенням покарання. Покарання завжди реалізується у поєднанні з осудом і судимістю. Судимість реалізується у поєднанні з покаранням і осудом, якщо останній був поєднаний із покаранням. Покарання у поєднанні з осудом і судимістю може мати такі види реалізації: 1) призначення покарання та його реальне відбування; 2) призначення покарання та звільнення від відбування з випробуванням; 3) звільнення від відбування покарання (за іншими підставами); 4) умовно-дострокове звільнення від відбування покарання; 5) заміна невідбутої частини покарання більш м'яким; 6) звільнення від покарання (за іншими підставами). Судимість має два види: *одномоментна* (має місце у випадках засудження особи обвинувальним вироком без призначення покарання). Це може відбуватися, зокрема, у випадках, передбачених ч. 4, 5 ст. 74, ч. 2 ст. 84, ч. 1 ст. 105 КК України; *тривала*⁵.

На думку М. І. Колоса⁶, реалізація кримінальної відповідальності відбувається у двох формах: 1) процесуальні кримінально-правові відносини –

⁵ Гришук В. К. Поняття, види, підстави і форми реалізації кримінальної відповідальності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1 (1). С. 63–64.

⁶ Колос М. І. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. Київ: Атіка, 2007. С. 136.

починаючи від внесення відомостей про правопорушення до ЄРДР і до набрання вироком законної сили; 2) виконавчі кримінально-правові відносини – після набрання вироком законної сили, що діють протягом усього періоду його виконання. Однак, є критичне зауваження: М. І. Колос, по суті, змішує власне форми кримінально-правових відносин, у межах яких реалізується кримінальна відповідальність, з каналами реалізації самої відповідальності.

Причиною розбіжності поглядів на форми реалізації кримінальної відповідальності є прогалина у законодавстві – КК України не містить визначення цього поняття. Цю ситуацію можна кваліфікувати як парадоксальну: закон, присвячений кримінальній відповідальності, не визначає її сутності. Саме тому наявні пропозиції якимось виправити таке становище. Так, І. В. Красницький пропонує доповнити ст. 2 КК України частиною 4 такого змісту: «4. Кримінальна відповідальність за цим Кодексом може застосовуватись у таких формах: 1) осуду з призначенням та виконанням (відбуванням) покарання; 2) осуду з умовним невиконанням (звільненням від відбування) покарання; 3) осуду з безумовним невиконанням (звільненням від відбування) покарання; 4) осуду без призначення покарання»⁷.

Аналізуючи положення чинного КК України та спеціальної літератури, А. М. Ященко⁸ виділяє п'ять форм реалізації кримінальної відповідальності або окремих засобів кримінально-правового характеру, які з нею пов'язані. Однак вважати ці види кримінальної відповідальності формами її реалізації не можна за жодних умов. Це пояснюється тим, що формально-логічна класифікація вимагає дотримання низки обов'язкових умов: 1) співмірність поділу – сумарний обсяг усіх членів поділу має дорівнювати обсягу поділюваного родового поняття; 2) єдиний критерій – під час кожного акту

⁷ Красницький І. В. Кримінальна відповідальність як інститут кримінального права Франції та України: порівняльний аналіз: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2008. С. 228.

⁸ Ященко А. М. Деякі міркування щодо форм реалізації кримінальної відповідальності та інших заходів кримінально-правового характеру. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2015. № 1 (9). С. 212–223.

поділу слід застосовувати лише один критерій; 3) взаємовиключення членів поділу – члени поділу повинні бути супідрядними поняттями, чиї обсяги не перехрещуються; 4) послідовність поділу – поділене поняття є найближчим родом для членів першого поділу, а члени поділу – безпосередніми видами поділеного поняття. Неприпустимо переходити до підвидів, оминаючи безпосередні видові поняття.

Будь-яка наукова класифікація має бути побудована на єдиному загальному критерії поділу її структурних частин. Цей критерій є неодмінною умовою для наукового багатоступеневого, послідовного поділу обсягу поняття. Метою такої класифікації є отримання нових знань, їх систематизація та поглиблення стосовно окремих членів поділу. Результатом коректної класифікації є формування кола співпорядкованих понять⁹.

Основним призначенням форм реалізації кримінальної відповідальності, на мою думку, є відображення порядку протікання однорідного процесу впровадження в поведінку суб'єктів регульованих суспільних відносин змісту кримінально-правових засобів впливу як реакції держави на вчинений кримінально протиправний делікт. Тому, беручи за підставу класифікації критерій – призначення покарання, мною пропонуються форми реалізації кримінальної відповідальності, за якими така відповідальність: 1) не пов'язується з призначенням винному покарання, а отже без судимості; 2) пов'язується з призначенням покарання. Остання має два види, що пов'язані: а) з призначенням покарання, але без його реального відбування; б) з реальним відбуванням призначеного покарання.

Головною формою реалізації кримінальної відповідальності є покарання, що безпосередньо впливає із санкцій норм кримінального права. Щодо особи, яка вчинила суспільно небезпечне, винне діяння, передбачене КК, суд ухвалює обвинувальний вирок. Цей вирок містить: 1) негативне правове оцінювання діяння від імені України (визнання його кримінально

⁹ Хоменко І. В. Логіка для юристів: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2004. С. 62.

протиправним); 2) визнання обвинуваченого винним у його вчиненні; 3) призначення покарання як найбільш репресивного засобу кримінально-правового впливу. Кримінальна відповідальність, пов'язана з реальним відбуванням призначеного покарання, складається з чотирьох основних елементів: 1) обов'язок винної особи відповісти за вчинене; 2) негативне оцінювання діяння та засудження особи, зафіксовані в остаточному рішенні суду, ухвалене в конкретному кримінальному провадженні; 3) призначення покарання; 4) судимість – специфічний правовий наслідок, що виникає внаслідок відбуття (повного або часткового) покарання. Ця форма відповідальності припиняється після погашення або зняття судимості.

При реалізації кримінальної відповідальності за кримінальні проступки четвертий елемент (судимість) завжди відсутній. Згідно з п. 2-1 ст. 89 КК України, особи, засуджені за кримінальний проступок, визнаються такими, що не мають судимості, одразу після відбуття покарання.

Різновидами реалізації кримінальної відповідальності є випадки, коли покарання призначається, але особа звільняється від його реального відбування: 1) звільнення з випробуванням (статті 75, 79 і 104 КК); 2) безумовне звільнення від відбування покарання (статті 80 і 106 КК). У цих випадках кримінальна відповідальність завершується після закінчення іспитового строку або певних строків з дня набрання остаточного рішення суду, ухваленого в конкретному кримінальному провадженні, законної сили.

Реалізація кримінальної відповідальності може відбуватися, зокрема, у формі засудження без призначення покарання (ч. 4 ст. 74 та ч. 1 ст. 105 КК України). При застосуванні до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру (далі – ПЗВХ), кримінальна відповідальність реалізується через поєднання трьох елементів: 1) обов'язку відповісти за вчинений кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин; 2) засудження, вираженого в обвинувальному вирокі суду; 3) державного примусу у вигляді ПЗВХ. У цьому випадку такий елемент кримінальної відповідальності, як судимість,

відсутній. ПЗВХ, як засоби кримінальної відповідальності, встановлені КК, що призначаються судом неповнолітньому, який вчинив кримінальне правопорушення, замість покарання. Реалізація кримінальної відповідальності у вигляді ПЗВХ вважається завершеною з моменту виконання цих заходів.

Слід підкреслити, що ПЗВХ є видом реалізації кримінальної відповідальності лише тоді, коли вони застосовуються замість покарання на підставі обвинувального вироку суду (ч. 1 ст. 105 КК) або відповідної ухвали суду. Якщо ж суд застосовує їх до неповнолітнього відповідно до частин 1 і 2 статті 97 КК (у випадках звільнення від кримінальної відповідальності), вони не вважаються видом реалізації кримінальної відповідальності.

Отже, формами реалізації кримінальної відповідальності є процес втілення державної реакції на вчинене кримінальне правопорушення у конкретні правові відносини (матеріальні, процесуальні та виконавчі кримінально-правові). Ця реакція виражається в державному засудженні винної особи, яка вчинила кримінально каране діяння, та може супроводжуватися призначенням та/або відбуванням покарання чи бути без такого. КК України передбачає дві основні форми реалізації кримінальної відповідальності: 1) без призначення покарання: Відповідальність не пов'язана з призначенням покарання, а отже, не тягне за собою судимості (наприклад, звільнення від кримінальної відповідальності); 2) з призначенням покарання – ця форма, у свою чергу, поділяється на два види: а) призначення покарання без його реального відбування (наприклад, звільнення від відбування покарання з випробуванням); б) призначення покарання з його реальним відбуванням.

Список використаних джерел

1. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія. Київ: Атіка, 2004. 296 с.
2. Кузнєцов В. В., Савченко А. В., Штанько О. Ф. Сучасне кримінальне право України: курс лекцій. Київ: Вид-во «ПАЛИВОДА А. В.», 2006. 636 с.

3. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина: навчальний посібник. Київ: «Центр навчальної літератури», 2004. 488 с.
4. Козаченко О. В. Застосування інших кримінально-правових заходів як альтернатива кримінальної відповідальності юридичних осіб. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 2. С 39–40.
5. Козаченко О. В. Інституційне визначення лікувальних заходів. *Вісник Прокуратури*. 2006. № 2. С. 90–91.
6. Гришук В. К. Поняття, види, підстави і форми реалізації кримінальної відповідальності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1 (1). С. 63–64.
7. Колос М. І. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. Київ: Атіка, 2007. 608 с.
8. Красницький І. В. Кримінальна відповідальність як інститут кримінального права Франції та України: порівняльний аналіз: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2008. 232 с.
9. Ященко А. М. Деякі міркування щодо форм реалізації кримінальної відповідальності та інших заходів кримінально-правового характеру. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2015. № 1 (9). С. 212–223.
10. Митрофанов І. І. Механізм кримінально-правового регулювання: монографія. Кременчук: Видавець ПП Щербатих О. В., 2019. 480 с.

REFERENCES

1. Baulin, Yu.V. (2004). *Zvilnennia vid kryriminalnoi vidpovidalnosti: monohrafiia*. Kyiv: Atika [in Ukrainian].
2. Kuznietsov, V.V., Savchenko, A.V., Shtanko, O.F. (2006). *Suchasne kryriminalne pravo Ukrainy: kurs lektsii*. Kyiv: Vyd-vo «PALYVODA A. V.» [in Ukrainian].
3. Fris, P.L. (2004). *Kryriminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna: navchalnyi posibnyk*. Kyiv: «Tsentr navchalnoi literatury» [in Ukrainian].
4. Kozachenko, O.V. (2005). *Zastosuvannia inshykh kryriminalno-pravovykh zakhodiv yak alternatyva kryriminalnoi vidpovidalnosti yurydychnykh osib. Pidpryemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 2, 39–40 [in Ukrainian].
5. Kozachenko, O.V. (2006). *Instytutsiyne vyznachennia likuvalnykh zakhodiv* [Institutional definition of medical measures]. *Visnyk Prokuratury*, 2, 90–91 [in Ukrainian].
6. Hryshchuk, V.K. (2013). *Poniattia, vydy, pidstavy i formy realizatsii kryriminalnoi vidpovidalnosti. Visnyk Asotsiatsii kryriminalnoho prava Ukrainy*, 1 (1), 63–64 [in Ukrainian].
7. Kolos, M.I. (2007). *Kryriminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna*. Kyiv: Atika [in Ukrainian].
8. Krasnytskyi, I.V. (2008). *Kryriminalna vidpovidalnist yak instytut kryriminalnoho prava Frantsii ta Ukrainy: porivnialnyi analiz*. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav [in Ukrainian].

9. Yashchenko, A.M. (2015). Deiaki mirkuvannia shchodo form realizatsii kryminalnoi vidpovidalnosti ta inshykh zakhodiv kryminalno-pravovoho kharakteru. *Visnyk kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*, 1 (9), 212–223 [in Ukrainian].

10. Mytrofanov, I.I. (2019). *Mekhanizm kryminalno-pravovoho rehuliuvannia: monohrafiia*. Kremenchuk: Vydavets PP Shcherbatykh O. V. [in Ukrainian].

Mytrofanov I. Forms of implementation of criminal liability

The article focuses on examining the necessity of modernizing the Criminal Code (CC) of Ukraine, drawing upon the theoretical foundations of the mechanism of criminal law regulation (MCLR), as developed by leading Ukrainian scholars. Primary attention is given to the analysis of criminal liability as a key element of the MCLR and its forms of realization (or implementation).

The article defines the form of realization of criminal liability as the regulated process of transforming a criminal law norm into the actual conduct of subjects, which encompasses conviction and the determination of restrictions (or their absence), as stipulated in the court's verdict of conviction.

The work critically evaluates and classifies the existing forms of realization of criminal liability in doctrine and practice, proposing a division into: 1) a form not associated with the imposition of a punishment (without a criminal record (or conviction record), for example, conviction without the imposition of a penalty); 2) a form associated with the imposition of a punishment, which, in turn, is subdivided into: a) imposition of punishment, but without its actual serving (e.g., probationary release (or suspension of sentence with probation)); b) with the actual serving of the imposed punishment.

It is argued that compulsory medical measures (CMM) and the bringing of a person to criminal liability (the procedural stage) cannot be considered forms of realization of criminal liability. CMM, it is stated, are security measures with an exclusively medical purpose, differing from punishment in terms of their grounds, content, and consequences (absence of a criminal record). The article emphasizes that the main form of realization of criminal liability is punishment, which directly stems from the sanctions of criminal law norms.

Key words: *criminal liability; transformation of legislation; European integration; mechanism of criminal law regulation; forms of realization of criminal liability; punishment; conviction; compulsory medical measures; criminal record/previous conviction.*